

۲- معرفی کتاب «بررسی تشبیه در کلیات شمس»

این اثر تألیف دکتر امیرحسین ماحوزی، عضو هیأت علمی دانش‌گاه پیام نور و استاد مدعو دانش‌گاه آزاد اسلامی - به مناسبت برگزاری همایش بین‌المللی بزرگداشت اندیشه‌های جهانی مولانا جلال‌الدین محمدبلخی از سوی دانش‌گاه آزاد اسلامی در تیرماه ۱۳۹۰ انتشار یافت.

این کتاب از جهتی شاید نخستین کتابی است که به بررسی تشبیه به صورت اختصاصی پرداخته است.

غزلیات شمس تبریزی متنی سرشار از تشبیه‌های بدیع است که جز با طبقه‌بندی تازه امکان راه یافتن به ویژگی‌های سبکی خاص آن وجود نداشت و بلاغت سنتی نمی‌توانست تشبیه‌های کاملاً خاص مولانا را با کلید واژه‌های خود توضیح دهد. از این رو در بخش اول این کتاب به بررسی ساختار تشبیه پرداخته شد و نخست طبقه‌بندی نو از تشبیه براساس دستور زبان ارائه گردید.

الگوی نگارنده برای این امر کتاب «خانم بروک رز» به «نام دستور زبان استعاره» بود. هم‌چنین در زمینه چگونگی طبقه‌بندی وجه شبه تدابیری نو اندیشیده شده که می‌توانست نحوه خاص استفاده مولانا را از وجه شبه توضیح دهد.

در مورد تلفیق تصاویر - بویژه نحوه تلفیق دو تشبیه - هم‌چنین چگونگی تأثیر تداعی‌های ذهنی در خلق تصاویر تشبیهی، در فصولی جداگانه بحث بعمل آمده است.

بخش دوم این کتاب به بررسی قلمروهای تشبیه پرداخته است. تمامی قلمروهای تشبیه براساس مشابهه - که تنوعی بسیار بیشتر از مشابهه داشته - طبقه‌بندی شده و نحوه ارتباط مشابهه با مشبه و وجه شبه به شیوه‌ای خاص نشان داده شده است. با این شیوه براحتی می‌توان دریافت که مولانا چه عناصری را از چه جهاتی به چه عناصری تشبیه می‌کند و میزان علاقه او به ساختن تصاویر در هر حوزه به چه میزان است. به عنوان مثال معشوق بیشتر با خورشید و عشق، بیشتر با دریا سنجیده می‌شود.

طبقه‌بندی تشبیه براساس مشبه نیز صورت پذیرفته، که در قسمت ضمیمه، در جدول‌هایی نشان داده شده است. براساس این جدول‌ها براحتی می‌توان دریافت که به عنوان مثال عشق به چه عناصری در طبیعت و با چه فراوانی تشبیه می‌شود، از این رو معادل‌هایی پردامنه پدید می‌آید و راهی به شناخت جهان درونی شاعر از رهگذر تشبیه‌ها باز می‌شود. در این کتاب دو فهرست مشابهه‌ها و مشابهه‌ها در یافتن تمام تشبیه‌ها ما را یاری می‌کند. لازم به ذکر است که قلمروهای اصلی تصویر در پایان هر فصل مورد تحلیل قرار گرفته است.

این کتاب می‌تواند برای تمام کسانی که در زمینهٔ صور خیال، بویژه تشبیه و استعاره تحقیق می‌کنند، منبعی مناسب باشد. هم‌چنین از آن جهت که کلیهٔ تشبیه‌های مولانا را می‌توان در آن یافت، مرجعی است مناسب برای درک دیدگاه و نحوهٔ نگاه او به جهان پیرامونش. تنوع حیرت‌انگیز تصاویر مولانا که هم بدیع است و هم آشنا، بروشنی در این اثر قابل ملاحظه است.

چون لعل ز خورشیدش جز گرمی و جز تابش
من فرّ دگر گیرم من عشق دگر دارم

